

TÜRKİYE EKONOMİSİ SALDIRI ALTINDA: KURLARDAKİ DALGALANMANIN SİYASİ VE EKONOMİK SEBEP VE SONUÇLARI

Piyasalardaki Dalgalanma: ABD İle Gerilim ve Kurdaki Ani Yükseliş

Son dönemde döviz kurundaki artış, başka bir ifadeyle TL'nin değer kaybetmesi ile enflasyonda görülen artışlar ekonomimiz açısından dikkate alınması gereken bir durum teşkil etmektedir. Bugün Türkiye, ABD ve işbirlikçileri tarafından yürütülen döviz kuru operasyonu ile jeopolitik sonuçlar doğuracak olan bir tehditle karşı karşıyadır. Aslında bu süreç, 15 Temmuz 2016 gecesi başarısız olan FETÖ darbe teşebbüsünün devamı niteliğindedir.

ABD ve Başkan Trump'ın başlattığı ekonomik savaş sadece Türkiye'ye karşı olmayıp, alenen hasım ilan ettikleri İran, Çin, Rusya gibi ülkeleri de kapsamaktadır. Papaz Brunson'un bahane olarak kullanıldığı bu ekonomik savaş; Irak, Suriye, Doğu Akdeniz, Ege ve Karadeniz'deki millî çıkarlarımızı terk etmemiz ve dünyada dönüşümün yaşandığı bir süreçte jeopolitik olarak geri çekilmemiz için Türkiye'ye karşı da acımasızca sürdürülmektedir. Esasen, ABD ile yaşanan gerilimin ekonomik değil siyasî gerekçelere dayandığı bellidir.

Bu savaşın açık etkisi, döviz kurunun özellikle son iki hafta içerisindeki sert yükselişinde net bir biçimde görülmektedir. Bu süreçte riskleri azaltarak ekonomik çevrelere güven vermek ve döviz kurundaki artışın önüne geçebilmek amacıyla önce Merkez Bankası tarafından faiz oranlarında ciddi artışlara gidilmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Erdoğan "100 Günlük Eylem Planı"nı açıklamış, sonra da Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak "Yeni Ekonomi Modeli"ni kamuoyuna duyurmuştur. Hem Eylem Planı hem de Yeni Ekonomi Modeli, önemli pozitif yaklaşımlar içermekle birlikte, acil olan sorunların çözümüne yönelik somut önlemlere yeterince yer verilmediği gerekçesiyle eleştiri konusu da olmuştur.

Nitekim döviz kurundaki artışın devam etmesi sonucunda, 13.8.2018 tarihinde önce Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) sonra da Merkez Bankası bazı ilave önlemler aldığını açıklamıştır. BDDK'dan yapılan açıklamaya göre; bankaların

yurt dışı yerleşiklerle yaptıkları bir bacağı döviz diğer bacağı TL olan para swaplarından, işlemin başlangıç tarihinde spotta yurt içi bankaların TL verip, döviz aldıkları swap işlemleri ile yine bu mahiyetteki swap benzeri (spot + vadeli döviz işlemi) işlemler toplamı bankaların en son hesapladıkları yasal öz kaynaklarının yüzde 50'sini geçemeyeceği kararlaştırılmıştır. 15.8.2018 tarihinde ise yapılan yeni bir düzenlemeyle bu oran yüzde 25 olarak belirlenmiştir.

Merkez Bankası da döviz kurlarındaki hareketlilikle ilgili kararlar almıştır. İlk açıklamada, bankalara ihtiyaç duydukları tüm likiditenin sağlanacağı duyurularak, finansal istikrarın desteklenmesi ve piyasaların işleyişinin sürdürülmesi amacı ile alınan tedbirler açıklanmıştır. Piyasalara likidite için güvence mesajı verilen oldukça kapsamlı ilk açıklamanın ardından, zorunlu karşılık oranlarına ilişkin düzenlemede değişiklik yapıldığı duyurulmuştur. Kararla, Türk Lirası zorunlu karşılık oranları tüm vade dilimlerinde 250 baz puan, yabancı para yükümlülükleri için zorunluk karşılık oranları ise 400 baz puan indirilmiş oldu. Böylece yaklaşık 10 milyar lira, 6 milyar dolar ve 3 milyar dolar altın cinsi likidite finansal sistemin kullanımına bırakılarak, bankaların likidite yönünden rahatlaması amaçlanmıştır.

Tüm bu açıklama ve önlemlere rağmen dolar (iniş çıkışlar olsa da) yüksek seviyelerde seyretmeye devam etmektedir. Yukarıda da özetlediğimiz gibi, yaşanan bu gelişmenin nedeni salt ekonomik olmamakla birlikte, ekonomimizdeki sorunların farkında olarak, risk unsuru olan kırılgenlikleri azaltmaya yönelik kısa ve orta vadeli tedbirlerin hayata geçirilmesi her geçen gün daha acil ve daha önemli hale gelmektedir.

Kurdaki artış ve dalgalanmayla mücadele kapsamında süratle bazı tedbirler alınmış, şüphesiz ki gelişmelere göre alınmaya da devam edecektir. Bu kapsamda BDDK ve Merkez Bankası'nın aldığı kararlar yerindedir, bu kararlar güven artırıcı, belirsizlikleri azaltıcı siyasî adımlarla da desteklenmelidir.

Türkiye'ye Yönelik Finansal Saldırı

Türkiye'nin siyasî ve diplomatik bir kuşatmaya maruz kalması ve bunu destekleyecek ekonomik yaptırımların ABD tarafından açıklanması sonrasında Türkiye'de finansal piyasalar alt üst olmuştur. Sorunları olmakla birlikte TL'deki aşırı değer kaybını ve kurdaki dalgalanmayı ekonomik verilerle açıklamak mümkün bulunmamaktadır. Bu durum göstermektedir ki Türkiye ekonomisi doğrudan ve alenî bir finansal saldırı altındadır.

Yaşanan gelişmeler 15 Temmuz 2016'da darbe girişimi ile başarısız olan Türkiye'yi planın, başka unsurları devreye alarak gerçekleştirilmek istendiğini göstermektedir. Bunların başında ise ekonominin gereklerinden bağımsız, manipülatif hamlelere ve psikolojik operasyonlara dayalı bir yapı oluşturmak suretiyle Türkiye'nin ekonomik bir darboğaza sürüklenmek istenmesi gelmektedir. Bu operasyonlarla sektörlerde,

diğer ekonomik bileşenlerde ve genel olarak toplumda bir kriz ve panik havası oluşturulmak, neticede ise buradan bir siyasî hesap görülmek istenmektedir.

Ne var ki Türkiye ekonomisinin kendi dinamiklerinden kaynaklı sorunları, ekonomik ve sosyal sıkıntıları da vardır ve bunlara yönelik tedbirleri devlet organlarının geciktirmeden alması zaruret arz etmektedir. Geçtiğimiz dönemde yaşanan küresel ve bölgesel ekonomik ve siyasî gelişmelerle birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye ekonomisinde başta büyüme olmak üzere olumlu gelişmeler olduğu gibi hâlâ yapılması gereken işler, alınması gereken tedbirlerin olduğu da bir gerçektir.

Bununla birlikte dış finansman ihtiyacının azaltılamadığı sürece Türkiye ekonomisi dış saldırılara açık hale gelmeye devam edecektir. Halen vadesi bir yılın altındaki dış borç ödemesinin 180 milyar dolar, cari açığın da aynı dönemde 55 milyar dolar civarında oluşacağı dikkate alındığında; önümüzdeki bir yıl içinde ihtiyaç duyulacak dış finansman ihtiyacı yaklaşık 235 milyar dolar olacaktır. Türkiye, hedef alınmaya ve ekonomik savaş sürdürülmeye devam edilirse, yüksek miktarda bir para çıkışıyla Türkiye ekonomisi çok daha büyük tehlikelere maruz bırakılabilecektir. O nedenle, muhtemel risklere yönelik tedbirlerin acilen uygulamaya konulması gerekmektedir.

Hatırlanacağı üzere 15 Temmuz hain darbe girişimi sonrasında yapılan Anayasa değişikliği tüm Türkiye hasımlarının karşı çıktığı bir değişiklik olmuştur. Anayasa değişikliği akabinde Türkiye'nin sınırlarımız ötesinde de egemenlik haklarını ihlal eden gelişmelere karşı yürüttüğü terörle mücadeleden rahatsız olan çevreler, Türkiye'yi hedef alan siyasî ve diplomatik saldırılarla birlikte ekonomik anlamda köşeye sıkıştırma girişimlerine de hız vermişlerdir. Tüm bunlara rağmen Türkiye, 24 Haziran 2018 seçimleriyle birlikte Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine bütünüyle geçmiştir.

Yaşanan dış kaynaklı ekonomik saldırının ardından önümüzdeki günlerde yeni hükümet sisteminin sorgulanması süreci başlatılabilecektir. Ekonomideki gelişmelerin yeni sistemin başarısızlığı olarak takdim edilme gayreti olabilecektir. Bu çerçevede; kurumların özellikle de ekonomik kurumların işleyişine ilişkin eşgüdümün sağlıklı, liyakati esas alan bir anlayışla temini önem arz etmektedir. Zira yeni hükümet sistemine geçiş sürecinde bakanlıkların yeniden yapılandırılması ve yeni atamalar nedeniyle bir uyum riskiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Ekonominin Genel Değerlendirmesi

Piyasalarda önemli bir dalgalanma yaşansa da son açıklanan veriler, yaşananların salt ekonomik göstergelere bağlı olmadığı tezini destekler niteliktedir. Nitekim 15 Ağustos da açıklanan Mayıs ayı işgücü istatistiklerine göre; Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı geçen yılın aynı dönemine göre 89 bin kişi azalarak 3 milyon 136 bin kişi olmuştur. İşsizlik oranı 0,5 puanlık azalış ile %9,7 seviyesinde gerçekleşmiş, aynı dönemde; tarım dışı işsizlik oranı 0,6 puanlık azalış

ile %11,6 olarak tahmin edilmiştir. Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı 2 puanlık azalış ile %17,8 olurken, 15-64 yaş grubunda bu oran 0,5 puanlık azalış ile %9,9 olarak gerçekleşmiştir.

İş aramayıp da iş bulduğunda çalışacak durumda olan 2 milyon 59 bin kişi de dâhil edildiğinde gerçek işsiz sayısı 5 milyon 195 bin olmakta, işsizlik oranı haliyle yükselmektedir. Esasen önceki döneme göre bu sayının azalmış olduğunu da ifade etmek gerekmektedir. Bu dönemde ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı %21,9, genç işsizlik oranı da %17,8 olmuştur. Açıklanan rakamlar görece olumlu olmakla birlikte özellikle gençlere yönelik işsizlik, üzerinde dikkatle durulması gereken bir husus olmaya devam etmektedir.

Yine 16 Ağustos'ta açıklanan Haziran ayı sanayi istatistiklerine göre de Sanayi üretimi bir önceki yılın aynı ayına göre %3,2 artmıştır. 2018 yılı ikinci çeyreğinde takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretimi bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %5,3 artmış, bir önceki çeyreğe göre mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi üretimi ise %0,7 azalmıştır. 2018 ilk altı ayında sanayi üretimi %7,7 oranında artmıştır. İmalat sanayii kapasite kullanım oranı 2018 yılının ilk yarısında da yüksek seviyesini korumuştur. Bu dönemde kapasite kullanım oranı ortalamada yüzde 77,9'a ulaşmıştır. İhracat ise, Ocak-Temmuz 2018 döneminde yüzde 8 oranında artarak yıllık olarak 163,3 milyar dolara ulaşmıştır.

Türkiye ekonomisinin temellerinin sağlam olup olmadığının tartışıldığı bir ortamda geçmişten bugüne gelişmelerin değerlendirilmesi yararlı olabilecektir.

Bilindiği gibi Türkiye ekonomisinde 57. Hükümet döneminde başta bankacılık reformu olmak üzere yapısal reform mahiyetli birçok düzenleme yapılmış, yıllara sari sorunların çözümü için önemli adımlar atılmış ve ilerleyen zaman dilimi içinde bütün makroekonomik göstergeler düzelmeye başlamıştır. Bu şekilde yeni hükümete, ihtiyaç duyulan bütün reformları yapılmış bir Türkiye devredilmiştir.

3 Kasım 2002 seçimleri sonrası hem tek başına iktidarın getirdiği güven ortamıyla, hem de küresel likiditenin bollaşarak az gelişmiş ülkelere akmaya başlaması ile birlikte Türkiye ekonomisi, 2007 ortasına kadar çok iyi bir performans göstermiştir. Zamanında alınmayan tedbirler ile yapısal sorunlara ilişkin reform mahiyetinde yeni adımların atılmaması sonucunda ise Türkiye ekonomisi, 2008 yılının sonlarına doğru başlayan küresel krizden ciddi şekilde olumsuz etkilenmiştir.

Yurt içi tasarruflar yetersiz olduğu için, yurt dışından getirilen kaynaklar firma ve hanehalklarına kredi olarak verilmiş, ayrıca büyük firmaların doğrudan yurt dışından da borçlanmaya gitmeleri Türkiye'nin dış borcunu giderek artırmış; reel sektör firmalarının hem borcu hem de döviz cinsinden açık pozisyonu aşırı derecede yükselmiştir. Bu dönemde kullanılan yaklaşık 600 milyar dolarlık dış kaynağa rağmen ülkemizin üretken yatırım kapasitesinde bu düzeyde bir artış gerçekleşmemiştir.

Son aylarda cari açığın finansmanında rezervlerin kullanılması rezervlerde önemli azalmaya sebep olmuştur. Rezervlerin kısa vadeli dış borçları karşılama oranı 0,8'e kadar düşmüştür. Bu oran rezervlerin görece düşük olduğu 2002 yılı sonunda 1,7 idi. Yine kısa vadeli dış borçların toplam dış borçlar içindeki payı ile rezervlerimizin kaç aylık ithalatı karşıladığı gibi oranlarda da bozulma gözlenmektedir.

Türkiye 2017'de ve 2018 yılının ilk çeyreğinde güçlü bir büyüme performansı göstermişse de son aylardaki göstergeler büyümenin yavaşladığına işaret etmektedir. Piyasalardaki dalgalanmanın uzun sürmesi durumunda büyümedeki yavaşlamanın sürmesi, hatta negatife dönmesi beklenebilir bir durumdur. Büyümedeki yüksek performansa paralel olarak cari açık da artma eğiliminde olup 2017 yılı sonunda %5,6'ya yükselen cari açığın millî gelire oranı 2018 yılının ilk çeyreğinde %6,3'e çıkmıştır.

Esasen Türkiye ekonomisi 2017 yılında %7,4 oranında büyüyerek oldukça yüksek bir performans gerçekleştirmiştir. Türkiye, bu büyüme oranı ile OECD ülkeleri içerisinde İrlanda'dan sonra en hızlı büyüme kaydeden ikinci ülke olmuştur. 2017 yılında yüksek büyümeyle birlikte istihdamda da önemli artışlar kaydedilmiştir. Bu dönemde 1 milyona yakın (986 bin kişilik) istihdam oluşturulmuştur. Bununla birlikte, yüksek istihdam artışlarına rağmen, yıl genelinde işgücüne katılım oranlarının yüksek seyretmesi ve daha fazla istihdam yaratılamamış olması sebebiyle işsizlik oranı 2016 yılındaki seviyesi ile aynı kalmış ve %10,9 oranında gerçekleşmiştir.

2017 yılında alınan tedbirler, kamu yatırımlarındaki artış ve jeopolitik şartlara rağmen bütçe disiplini sürdürülmüş, bütçe açığının millî gelire oranı Orta Vadeli Program tahmininin 0,5 puan altında, %1,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bunun bir sonucu olarak kamu borçları da hemen hemen sabit kalmış ve AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stokunun millî gelire oranı yılsonu itibarıyla %28,3 olarak gerçekleşmiştir. Bütçe açığının ve kamu borç stokunun millî gelire oranları, Maastricht kriterlerinin (bütçe açığı için %3, kamu borcu için %60 olmalıdır) yarısı seviyesindedir.

2017 yılında ihracat 15 milyar dolar artarak 142 milyar dolardan 157 milyar dolara yükselirken, bugüne kadarki ikinci en yüksek değere ulaşılmıştır. (2014 yılı 157,6 milyar dolar ile ihracat açısından elde edilen en yüksek yıl olma hüviyetini korumuştur.) Turizm sektörü de toparlanmaya başlamış, turizm gelirleri 22,5 milyar dolara ulaşmış ve ihracatla birlikte cari dengeye önemli oranda katkı vermiştir.

2017 yılında cari açık 47,2 milyar dolar (millî gelire oranı yüzde 5,5) olarak gerçekleşmiştir. Ekonomimizin büyüklüğü dikkate alındığında cari açık yönetilebilir seviyede olmakla birlikte sermaye girişlerinin azaldığı ortamda TL üzerindeki baskının artmasına neden olmaktadır. Ayrıca cari açığın bu seviyede devam etmesi dış borcun dolar bazında birikimsel olarak artmasına neden olmaktadır. Bu da uzun

vadede risk primini artırırken kısa vadeli kur şoklarına karşı ekonomiyi kırılgan hale getirmektedir. Nitekim bugünlerde yaşanan sorunlar bununla yakından ilgilidir.

Ekonominin halen güçlü yönü olarak sayılabilecek bankacılık sektörü de 2017 yılında güçlü bilanço yapısını sürdürmüştür. 2016 yılsonunda %15,6 seviyesinde olan Sermaye Yeterlilik Oranı, 2017 yılı sonunda %16,9 olarak gerçekleşmiştir.

Ekonomide güçlü büyüme ve istihdamın maliyeti olarak cari açığın yanı sıra enflasyon da artan bir maliyet olarak karşımıza çıkmıştır. 2017 yılında temelde artan döviz ve petrol fiyatları ile gıda fiyatlarındaki yükselmeye bağlı olarak tüketici enflasyonu OVP tahminlerinin (%9,5) yaklaşık 2,5 puan üzerinde, %11,92 oranında gerçekleşmiştir.

Enflasyon, ekonomide bütçe açığı ve cari açıktan daha büyük risk oluşturmaktadır. Fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artış ekonomide geleceğe yönelik beklentileri olumsuz hale getirmekte, bu durum yatırım kararlarının ertelenmesine ve dolayısıyla büyüme ve istihdamın istenilen ölçüde artmamasına neden olabilmektedir.

Özellikle kur-enflasyon geçişkenliği nedeniyle enflasyon artma eğilimine girmiş ve enflasyonist beklentiler önemli ölçüde bozulmuştur. 2018 yılı Temmuz ayı itibarıyla da tüketici fiyat endeksindeki (TÜFE) yıllık artış %15,9'a, yurt içi üretici fiyat endeksindeki (ÜFE) artış ise %25'e yükselmiştir. Kurdaki gelişmelere paralel olarak enflasyonun önümüzdeki dönemde daha da artması beklenmektedir.

Enflasyondaki gelişmeler ve piyasadaki belirsizlikler dolayısıyla da faiz oranları önemli ölçüde artmıştır. Merkez Bankası politika faizini %17,75'e yükseltmiş, 2 yıllık hazine gösterge tahvil faizi ise %26'yı aşmıştır. Son dalgalanmalar çerçevesinde piyasanın Merkez Bankası politika faiz artış beklentisi 600 baz puan civarındadır. Ağustos başı itibarıyla ortalama %25 olan piyasa kredi faiz oranları 2004 sonrasındaki en yüksek seviyesine yükselmiştir.

Kamu maliyesinde de 2016 yılında başlayan bozulma süreci devam etmektedir. 2017 yılında Merkezi Yönetim Bütçesi 47,4 milyar TL, Genel Devlet ise 74,3 milyar TL açık vermiştir. 2018 yılının ilk yarısında da açığı artmıştır. 2017 yılının ilk yarısında 25,2 milyar TL olan Merkezi Yönetim Bütçe açığı 2018 yılının aynı döneminde, harcamaların gelirlerden daha hızlı artması nedeniyle, 46,1 milyar TL olmuştur. Alınan yeni harcama kararları sonucunda bütçe açığının yılbaşında öngörülen seviyenin üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Maliye politikasının para politikasını yeterince destekler mahiyette olmaması para politikasının etkisini de azaltmaktadır.

Türkiye ile birlikte İran ve Rusya para birimlerinde yaşanan değer kaybına salt ekonomik değerlendirmelere göre bakıldığında FED'in faiz artırımı ve ticari korumacılığın artması endişesi ile batıya doğru sermaye çıkışı olduğu, bu sebeple de gelişmekte olan ülke para birimlerinin değer kaybettiği değerlendirilmektedir.

Gerçekte ise Türkiye başta olmak üzere anılan üç ülkenin diğer ülkelerden olumsuz biçimde ayrışması meselenin siyasî yönü olarak görülebilecektir. Bununla birlikte bölgesel siyasî gelişmeler hedef ekonomiler üzerinde olumsuz etkiler oluşturmakta, psikolojik etkilerle ekonomiler daha kırılgan hale getirilmektedir.

Ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalınmaması sağlıklı bir yatırım, üretim, ihracat ve istihdam zincirinin oluşturulabilmesini gerektirmektedir. Üretimin zayıf olduğu bir ekonomide vatandaşımızın geliri azalmakta, tasarruflar artırılamamakta, finansman sıkıntısı çekilmektedir. Bu gelişmeler ekonominin kırılganlığını artırmakta, risk primini yükseltmektedir. Artan döviz kuru ve faiz nedeniyle hanelerin ve firmaların borçları sürekli artmaktadır. Bu olumsuzluklar diğer taraftan da kamu gelirlerini azaltarak ve kamu harcamalarını artırarak, kamu bütçe dengelerini bozmaktadır.

Şüphesiz dışa açık ve rekabetçi bir yapı içerisinde dünya ekonomisiyle bütünleşerek, bölgesel ve küresel gelişmelerin önde gelen belirleyicileri arasında yer alınması Türkiye'nin vaz geçilmez önceliğidir. Bu kapsamda bilgi çağının gereği olarak bilgi üretiminin desteklenmesi, hızlı ve kolay ulaşımın sağlanması suretiyle bilginin en etkin tarzda kullanımının gerçekleştirilmesi; kolay ve spekülâtif kazanç sağlayan ranta dayalı bir tüketim ekonomisi yerine, teknolojik gelişmeyi, yenilikçiliği, verimliliği ve istihdamı esas alan bir üretim ekonomisinin oluşturulması zorunludur.

Ekonomik sorunların çözümü için, bölgesel ve küresel siyasî risklere bağlı kırılganlıkların önüne geçmek gerekirken bu ise ihtiyaç duyulan yapısal reformların bir an evvel yapılmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede, milletimizin karşı karşıya olduğu borçluluk, geçim sıkıntısı ve fakirliğe çare olacak acil önlemlerden oluşan "rahatlatıcı politikalar" ile Türkiye'yi geleceğe taşıyacak, teknoloji yoğun yatırım ve üretimi destekleyecek "kalkınma politikaları" eş zamanlı olarak hayata geçirilmelidir.

Devletin kaynaklarının amaca yönelik olarak rasyonel şekilde kullanılması önem arz etmektedir. Üretim ve istihdam sağlanmasının teşvik edilmesi, bu amaçla iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, katma değeri yüksek ve yenilikçi bir üretim ekonomisi tesis edilmesi, sağlam bir ekonomik düzen için zaruret taşımaktadır. Bu kapsamda; teknoloji yoğun yatırımlara proje bazlı teşviklerle hedef sektör ve alanlarda ilerleme ve gelişme mümkün olabilecektir.

Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin Öneriler

Türk Lirasının mevcut durumda gelişmekte olan diğer ülkelere göre daha fazla değer kaybetmesinde kronik bir problem olan cari açığın önemli bir katkısı vardır. Ekonominin dış finansman ihtiyacını düşürmek için yüksek düzeydeki cari açığı azaltıcı tedbirlerin alınması, bu kapsamda da döviz talebini azaltıcı nitelikte bir para politikası uygulanması gerekmektedir.

Ekonomideki bir diğer kırılma da genişleyici bütçe yaklaşımıdır. Bu nedenle, para politikası çerçevesini destekleyici daha sıkı maliye politikalarını hayata geçirecek bir bütçe yapılması önümüzdeki süreçte önem arz etmektedir. Bütçede özellikle kamu tüketimini azaltıcı mahiyetteki tedbirlerin yanı sıra kamu yatırımlarında da belirli bir önceliklendirme yapılarak büyümeyi çok fazla yavaşlatmayacak projeleri bir parça erteleyecek nitelikte bir tedbir paketinin oluşturulması gerekmektedir. Bütçede ayrıca etkin olmayan sosyal transferlerin kısılması, etkin olanların ise olağanüstü şartlara göre belirli bir çerçevede tutulması önem arz etmektedir.

Öte yandan, 100 Günlük Eylem Planında ve Yeni Ekonomi Modeli açıklamasında da yer alan tasarrufların artırılması yönündeki taahhüt de önemli bir husustur. Bu çerçevede, kamuda topyekûn bir tasarruf seferberliği ilan edilmesi ve bunun bir Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile sıkı takibinin yapılması gereklidir.

Ayrıca, dava süreleri, vergi düzenlemeleri gibi yatırımcıların güvenini güçlendirecek, öngörülebilirliği artıracak yapısal reformların bir an önce açıklanması ve yeni yasama dönemi başlar başlamaz TBMM'de görüşülerek yasalaşması önemlidir. Kamunun teşvik politikasını sadeleştirerek daha üretken alanlara yönelik bir toplulaşma ile yerli ve yabancı yatırımların önünün açılması ve buna yönelik net bir program oluşturulması da yatırımcı güveninin artırılması açısından önem arz etmektedir.

Bütün bunların sonucunda ülkemize sermaye girişlerinin artması ve döviz talebinin daha rasyonel bir çerçeveye oturmasıyla birlikte enflasyonu daha makul seviyelere çekebilecek bir dezenflasyon programı hayata geçirilmelidir. Buna yönelik olarak dengeli bir şekilde kurgulanmış makroekonomik program çerçevesinde belirlenen enflasyon hedefine sadık kalınmalı ve enflasyona endeksli tüm parametrelerde hedeflenen enflasyon esas alınmalıdır.

Kısa vadede bütçe açıkları ve cari açığın makul seviyelere getirilmesi ile birlikte orta vadede enflasyonla mücadelenin daha da kolaylaşmasıyla büyümenin görece istikrarlı bir patikaya oturtulması ve nüfus artışlarımızın gerektirdiği istihdamın teminine devam edilmesi gerekmektedir.

Uzun vadede ise aşamalı olarak stratejik sektörlerde ithal ikamesine imkânı sağlayacak vergi ve benzeri düzenlemelerle ithalat bağımlılığını azaltmak gerekmektedir. Yurtiçi üretimi öne çıkaran ve ihracattan elde edilen gelirin yükseltilmesini sağlayacak yüksek katma değer elde etme stratejisi devreye girmelidir. Bu amaçla, inşaat vb. sektörlerde dayalı ekonomik büyüme öncelikli bir yapı yerine, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından kaynak tahsisine özen gösterilmesi, orta vadede ekonomik büyümenin niteliğinin artırılması, teknoloji içerikli katma değeri yüksek ihracat ve üretim yapısının tesisi gerekmektedir.

Diğer taraftan dış politik gelişmelerin ve gerginliklerin daha da olumsuzlaşması gitmesi ekonomi üzerindeki belirsizlikleri artıracak ve yaşanan gelişmeler, akabinde bazı riskleri de tetikleyebilecektir. Bu kapsamda;

Finansman, kira bedelleri, alım garantileri çerçevesinde kamu özel işbirliği projeleri bazı riskler barındırmaktadır. Kamu tarafından yönetilen-yönlendirilen malların (akaryakıt, elektrik, doğal gaz vs.) fiyatlarının kur ve enflasyondaki gelişmelere paralel olarak belirlenmesi enflasyonu; belirlenmemesi ise kamu açıklarını artıracaktır.

Önümüzdeki dönemde ekonominin önündeki temel hedeflerden birisinin enflasyonun tek hanelere indirilmesi ve bozulan beklentilerin düzeltilmesi olması gerekmektedir. Yüksek kur enflasyona yansıyacak, devlet iç borçlanma maliyeti ve kredi faiz oranları artacak, kamu açıkları büyüyecek, bütçe açıklarının ve cari açığın finansmanı zorlaşacak ve maliyeti artabilecektir.

Reel sektör firmalarında iflaslar ve başta yabancılara olmak üzere el değiştirmeler yaşanabilecektir.

Banka kredilerinin geri dönüşünde yaşanabilecek sıkıntılar bankaları zora sokabilecek, ayrıca, vade uyumsuzluğu (mevduatların kısa vadeli olması, kredilerin daha uzun vadeli olması) nedeniyle faiz yükselmesi bankaların mali yapısını bozabilecektir. Halkbank'a ceza kesilmesine ilişkin endişeler de ayrı bir risk unsuru olarak durmaktadır.

Ekonomi yavaşlayarak dördüncü çeyrekte büyüme negatif olabilecek, böyle bir gelişmenin de istihdam üzerinde ciddi olumsuz etkileri meydana gelebilecektir. Yaşanan bu sıkıntıların giderilmesi için siyasî/diplomatik tedbirlerin yanında, ekonomik tedbirler kapsamında maliye politikasının sıkılaştırılması önem arz etmektedir. Bu çerçevede;

- Doğrudan üretime yönelik olmayan gerek kamu özel işbirliği kapsamında gerekse kamu bütçesinden yeni başlanacak projeler gözden geçirilerek seçici olunmalıdır.
- Kamu idarelerinin mal ve hizmet alımları üzerinde ciddi oranda kısıntı yapılmalıdır. (araç kiralama, güvenlik ve temizlik hizmet alımları, toplantı, konferans, seyahat, kırtasiye, mefruşat, akaryakıt giderleri, kiralama, kamu binası yapımı...)
- Sosyal transferlerin tamamı gözden geçirilmelidir. Amaçlanan sonucu doğurmayan programlar iptal edilmeli, bireylerin yeterli şartları sağlamamasına rağmen aldıkları transferler sıkı bir takip altına alınmalıdır.
- Az gelişmiş ülkelere yapılan yardımlarda, Suriyeli sığınmacılara yapılan harcamalarda ve belediyelere genel bütçeden yapılan transferlerde tasarrufa gidilmelidir.

- Merkez Bankası ve BDDK'nın kredileri ve tüketimi sınırlayıcı makro ihtiyati tedbirleri sıkılaştırmalıdır. Asla sermaye kontrolü yapılmayacağı konusunda ve Merkez Bankasının araçlarını bağımsız şekilde kullanabileceğine piyasalar inandırılmalıdır. Merkez Bankası tüm enstrümanlarını kullanmalı, gerekli olması durumunda ve tam zamanında faiz artışına da gitmelidir.
- Firmaları rahatlatmak ve bankaların alacaklarını tahsil kabiliyetini artırmak amacıyla "İstanbul Yaklaşımı" gibi reel sektör firmalarının ticari kredilerinin yeniden yapılandırılması yoluna gidilmelidir. İnandırıcı olması bakımından açıklanan tedbirlerin somut, rakama dayalı, takvime bağlı, etki analizleri yapılmış şekilde olması da önem arz edecektir.